

Інтернету та інші проблеми знижують рівень використання дистанційних форм професійно-педагогічної підготовки – навчання, консультування, наставництва.

Отже, дистанційні форми підготовки вчителів до інтегрованого навчання мистецьких дисциплін у загальноосвітній школі, започатковані на курсах у системі післядипломної педагогічної освіти, є ефективними й перспективними з огляду на інформатизацію освітнього простору загалом і мистецько-педагогічного середовища зокрема.

У даній статті проблема впровадження дистанційних форм підготовки вчителів мистецьких дисциплін окреслена частково, вона стосується переважно інтегративних технологій. Однак, проблема дистанційного навчання потребує подальшого вивчення в аспекті її впровадження в систему загальної мистецької освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гагарін О.О. Проблеми створення гіпертекстового навчаючого середовища [Електронний ресурс] / О.О.Гагарін, С.В.Титенко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2007. – № 4 (110). – Ч. 2 – С. 6–15. – Режим доступу до журн.: <http://www.setlab.net/?view=Tytenko-Lugansk-Article>

2. Дергач М.А. Гіпертекстова технологія в освітньому просторі вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / М.А.Дергач. – Педагогічні видання / е-журнал "Педагогічна наука : історія, теорія, практика, тенденції розвитку" / Журнальні випуски / Випуск № 1, 2009. – Режим доступу до журн.: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2009_st_4

3. Лещенко О.Ю. Дистанційне навчання – освіта нового тисячоліття / О.Ю.Лещенко, Л.О.Лещенко // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 12. – С. 31–38.

УДК 373.3[78+75]

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Олена Калашнікова,
Ірина Гриценко,
учителі ЗОШ "Мрія" (м. Кіровоград)

Автори розкривають власний досвід упровадження сучасних методів у процесі викладання курсу "Мистецтво" в початковій школі.

Ключові слова: уроки мистецтва, початкова школа, методи навчання.

В Україні в галузі мистецької освіти й виховання створено програми, підручники, посібники з курсу "Мистецтво", загальна дидактична структура якого поділяється на домінуючі змістові лінії (музичне та візуальне мистецтво) і додаткові змістові лінії – синтетичні мистецтва (хореографія, театр, кіно). Використання різноманітних видів інтеграції художніх знань учнів, починаючи з міжпредметних зв'язків, є вагомим сферою педагогічної творчості сучасного вчителя початкових класів, особливості професійної діяльності якого пов'язані з викладанням кількох різних предметів. Проте, на відміну від спорадичного інтегрування змісту окремих предметів під час вивчення певних тем, викладання за інтегрованою програмою "Мистецтво" в початковій школі передбачає системність і послідовність цієї роботи [1, с. 82–83]. За таких умов створюється можливість за-

стосування сучасних інноваційних методів навчання, які збагачують традиційну методику.

Третій рік поспіль у загальноосвітній школі "Мрія" м. Кіровограда впроваджується інтегрований курс "Мистецтво". За цей час були опрацьовані різні технології, форми й методи роботи на уроках мистецтва в початковій школі. Оскільки основним завданням цих уроків є формування цілісної художньої картини світу, поліхудожній розвиток особистості школяра, доцільно проводити уроки музичного і образотворчого мистецтва спареними (раз на тиждень, кожний учитель – по 1 годині): на першому уроці – музичне мистецтво, а на другому – візуальне. Елементи синтетичних видів мистецтва (хореографія, кіно, театр) вводяться впродовж обох уроків.

Серед різноманітних педагогічних технологій використовуємо стратегії формування критичного мислення. Найчастіше застосовуємо методи "мозкового штурму",

"асоціативного куща", які є доцільними на етапі набування знань. Наприклад, під час вивчення теми "У світі реального та уявного" учні включаються в "мозковий штурм" і висувують свої версії, відповідаючи на запитання вчителя: "Що ви знаєте або думаєте про реальне та уявне?". "Асоціативний куш" успішно використовується в роботі над новими поняттями, мистецькими термінами.

Технологія формування образного мислення (ФОМ) є ефективною під час обговорення картин, скульптур, фотографій та інших творів візуальних мистецтв. Для проведення фасилітованих дискусій використовуються художні твори різних жанрів, стилів, епох, рекомендовані програмою (а отже, відібрані фахівцями, зокрема за участю музейних співробітників) або тематично й художньо рівноцінні (наприклад, І.Айвазовський "Буря на морі", С.Шишко "Осіній пейзаж", М.Чюрльоніс "Казка" та ін.).

Цікаво, що хоча технологія ФОМ спершу не передбачалася для застосування на уроках музичного мистецтва, однак, базові запитання цієї технології, адаптовані до музичного мистецтва, дають змогу успішно проводити аналіз-інтерпретацію образів музичних творів:

Що відбувається в музиці?

Що ти відчув, слухаючи музику?

Що ти відчув у музичному творі такого, що дає змогу тобі так говорити?

Інтерактивні ігри. Дітям молодшого шкільного віку притаманна велика рухова активність, підвищена емоційність, бажання фантазувати і творити. На емоційно забарвлених і значущих для дитини художньо-ігрових моделях вони вчаться розуміти мову почуттів, жестів, рухів, а поступово і складніших феноменів – інтонацій, знаків, символів [1, с. 104]. У процесі навчання використовуємо такі ігри, як музичні загадки, ребуси, ігри-драматизації, інсценізації, народні ігри (заклички, імітації співу пташок, рухів і поз тварин), елементи пантоміми й театралізації. Дітям однаково цікаво гратись ручними ляльками (тема "За лаштунками лялькового театру") чи шукати в словах "заховані нотки": (дорога, редиска, доміно, парасолька, камін тощо). В ігровому контексті формулюються практичні завдання: "Уяви себе диригентом", "Уяви себе композитором".

Пожвавляють уроки елементи хореографії і театру. За допомогою міміки, жестів і рухів учні "оживляють" картину або музичний твір, розігрують під впливом художніх образів сценки, діалоги (вербальні, музичні). Використовуються не тільки музичні й художні твори, а також фрагменти літературних творів, кіно- і мультфільмів. Доцільно спрямовувати увагу учнів не лише на те, "про що вони довідаються", а й "як, яким чином" це зроблено, тобто на специфіку образної мови одного виду мистецтва в порівнянні з іншими. Це важливо ще й тому, що

під час інсценізацій учні створюють образи обраних персонажів, а отже, мають аналізувати: з якою інтонацією потрібно співати чи говорити свій текст, які рухи застосувати, щоб образ набув виразності тощо. Отже, діти не тільки сценічно представляють героїв художніх творів, а й активно використовують свій життєвий досвід, навички й уміння, набуті на уроках образотворчого мистецтва (придумати, намалювати, зробити маски, змоделювати костюми й декорації, створити їх із пластиліну, вирізати з паперу тощо) і на уроках музики (виконання музичних характеристик персонажів, використання танцювальних, ритмічних і вокально-хорових навичок тощо).

На створення власних образів учнів надихають мистецькі твори, які вдало підібрані до уроку й доповнюють один одного. Наприклад, вивчаючи тему року "Про що мріють звірі?", використовуємо художні твори М.Примаченко "Чорний звір", "Фантастичний звір", "Фіолетовий звір", уже знайомі багатьом учителям музичні твори Д.Кабалевського "Іжачок", В.Рєбікова "Ведмідь"; тема "Розмова метелика з пташкою" розкривається з використанням петриківського розпису О.Пишненко-Злиденної та музичного твору П.Чайковського "Пісня жайворонка" тощо. Вивчаючи тему "У світі реального та уявного" (розділ "Комічні та фантастичні образи", 3-й клас), паралельно із слуханням опери М.Римського-Корсакова "Золотий півник", учні опрацьовують ілюстрації І.Білібіна до "Казки про золотого півника" О.Пушкіна. Під час вивчення теми "Силуети зла" може звучати уривок з поеми О.Пушкіна "Руслан і Людмила" ("Край Лукомор'я дуб зелений") у виконанні учнів класу. Отже, учні розуміють, що "вічні" теми хвилюють і художників, і поетів, і композиторів, що один і той же образ може мати різні "мистецькі обличчя", трактуватися по-різному, залежно від образної мови того чи іншого виду мистецтва.

Завдяки застосуванню *методу "забігання наперед"* учні початкових класів частково ознайомлюються з темами й матеріалом, які опануватимуться в середніх класах. Учні 1–4-х класів дізнаються про богатирів та князів Київської Русі, козаків, розглянуть найбільш значущі архітектурні пам'ятки. Такий початковий експрес-курс полегшить у майбутньому ґрунтовне вивчення тем не лише з предметів художньо-естетичного циклу, а й історії України, літератури тощо.

Пошукові методи роботи відіграють важливу роль у набутті учнями таких навичок, необхідних сучасній молодій людині, як самостійне здобуття інформації з різних джерел, зокрема й у мережі Інтернет, уміння знаходити в ній потрібні мистецькі твори, працювати зі словниками, поповнювати свій словниковий запас. Молодших школярів до такої роботи можна залучати у грі, пропонуючи їм роботу в групах "Знавці-музиканти", "Історики", "Художники" тощо. Дітям повідомляються тема й необхідні

деталі наступного уроку та пропонується знайти цікаву інформацію про композитора чи художника, новий термін тощо. Бажано, щоб учні самостійно вирішували, в яких групах вони будуть працюють. На наступному уроці школярі переходять в інші групи. Така робота сприяє вихованню толерантності, взаємоповаги і взаємодопомоги, стимулює процес пізнання з позиції "Ми".

Інтегровані уроки мають значні резерви щодо регуляції та саморегуляції психофізичного стану учнів. Якщо вчитель використовує естетотерапевтичні вправи, в яких учні регулярно задіюють міміку, жести, рухи, елементи психогімнастики, то це коригує психічний стан дитини, сприяє релаксації, зняттю напруження, неспокою, а отже, відбувається профілактика розладів фізичного та психічного здоров'я дітей (приклади вправ: "Уяви себе квіткою", "Який настрій у твого музичного інструмента", "Прислухайся до себе" тощо).

Отже, досвід впровадження інтегрованого курсу "Мистецтво" в початкових класах дає широкий простір для використання різних нетрадиційних методів, а результати навчання за цією новою програмою свідчать про ефективність поліхудожнього виховання учнів, їхній усебічний естетичний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів /Л.М.Масол, О.В.Гайдамака, Е.В.Белкіна, О.В.Калініченко, І.В.Руденко. – Х. : Веста; Ранок, 2006. – 256 с.

ПОДОРОЖІ КРАЇНАМИ І КОНТИНЕНТАМИ ЗАГАДКОВИЙ ДАЛЕКИЙ СХІД (урок мистецтва в 4-му класі)

Мета. Ознайомити учнів з мистецтвом Японії і Китаю, порівняти традиції цих культур, вивчити нові поняття, виховувати любов до мистецтва різних країн.

Хід уроку

1. Вступ. Загальні відомості про країни.

– Які країни Далекого Сходу ви знаєте? Так, ми здійснимо подорожі Японією і Китаєм, не виходячи з цього класу.

– А чи знаєте ви, що такі віртуальні екскурсії бувають не менш цікавими, ніж справжні? Як ви думаєте: чому? Справді, адже знайомлячись із країною через вивчення географічних карт, мистецькі твори, інтерв'ю з мандрівниками, віртуальні відвідування музеїв та історичних місць, можна дізнатися багато цікавого, дослідити й з'ясувати щось дуже важливе про різні визначні пам'ятки, самостійно скласти маршрути й намітити план

екскурсії. І всю таку попередню роботу краще провести вдома. А вже відвідуючи країну, сприймати її очима досвіченого мандрівника, майже науковця-дослідника. Отже, розгляньмо ці країни на географічній карті.

– Яке їх місцезонавання? Чим це місцезонавання є вигідним для країни?

– Що ви знаєте про ці країни?

Щоб зрозуміти й пізнати мистецтво кожної країни, потрібно дізнатися про її історію, видатних людей, її символи. Отже, **Японія**.

– Спробуймо сказати щось важливе про цю країну, дослідивши її прапор (*міркування учнів*). Так, Японія – країна сонця. Самі японці з давніх-давен називали свою країну Них хон – "сонце", "основа". Тому на прапорі Японії й зображено червоне сонячне коло в круглій хризантемі – національній квітці Японії.

Повідомлення пошукових груп

Група 1. Японія – країна-архіпелаг, яка розташована на чотирьох островах. Входить до Тихоокеанського вулканічного кільця, тому японці часто говорять, що землетруси в них бувають на сніданок, обід та вечерю.

Група 2. Столиця Японії – Токіо. Це одне з найдорожчих міст світу. У місті – 5 млн будинків. Більшість вулиць не має назв. На табличках з цифрами вказано номер району, збоку на них розміщено номери квартир. Знайти адресу в Токіо навіть таксистам і поліції дуже непросто.

Група 3. Японія – це батьківщина східних бойових мистецтв: айкідо – єдиноборство, назва якого означає життя в гармонії зі світом; сумо та дзюдо – види національних бойових мистецтв; джиу-джицу – мистецтво рукопашного бою.

Спробуймо дізнатися про **Китай**. Розгляньмо національний прапор та герб Китаю. Зверніть увагу, що герб цієї країни містить зображення "Воріт небесного спокою", над яким розміщено п'ять зірок, як і на прапорі Китаю. Ці ворота стали символом давніх традицій китайського народу. В нижній частині бачимо зубчасте колесо, що символізує промисловість, а обрамлення герба виконане у вигляді колосся пшениці.

– Що ви можете розповісти про Китай?

Повідомлення пошукових груп

Група 1. Ця велична країна, розташована у Східній і Центральній Азії, за розмірами території займає третє місце у світі. Вона межує з тринадцятьма країнами, омивається трьома морями і має найдовший у світі сухопутний кордон. Надзвичайно різноманітною є природа Китаю: найвищі гори у світі – Гімалаї і Тібет з вічними снігами на вершинах, широкі рівнини, по яких течуть великі спокійні річки, ліси й пустелі.

Група 2. Столиця Китаю – Пекін. У центрі міста знаходиться найбільша у світі площа Тяньаньмень, на якій може розміститися мільйон людей і яку оточують музеї китайської історії. Такі пам'ятки культури як Імператорський

палац, храм Неба, Літній палац, Велика Китайська стіна, знаменита Пекінська опера набули світової слави.

Група 3. Мешканці Китаю завжди виявляли пошану до знань, ученості, книг, мистецтва. Однією з форм найвищого мистецтва для китайців стала каліграфія. Середньовічні китайські живописці створювали свої картини на вертикальних або горизонтальних сувоях і часто доповнювали зображення віршами, написаними каліграфічним почерком. (Див. четверту сторінку обкладинки та другу сторінку вкладки).

2. Національний одяг Японії та Китаю.

Наші учні-"кореспонденти" побували в Японії та Китаї й готові надати свої репортажі про національний одяг цих країн.

Учні-"кореспонденти" з Японії (розповідь супроводжується слайдами). Традиційним одягом японців є кімоно (халат з широкими рукавами). Його щільно обгортають навколо тіла й підперізують широким поясом. Хороше шовкове кімоно, розписане вручну, зазвичай берегли і передавали від матері до дочки і від батька до сина. Чоловіче кімоно зав'язується поясом на стегнах, жіноче – широким бантом ззаду. На свята в Японії можна побачити багато жінок, одягнутих у кімоно з гарними візерунками. У повсякденному житті японці носять звичайні костюми, плаття, спідниці.

Учні-"кореспонденти" з Китаю (розповідь супроводжується слайдами). Раніше в Китаї багаті люди одягалися в пишній одяг, який складався з багатьох шарів: коротка сорочка, штани, кофта, панчохи, шапка, халат. Бідні люди не могли собі дозволити такої кількості одягу, а тому найзручнішим одягом для них були кофта й халат. Традиційними також були головні убори. У китайок дуже популярною була косметика. Уже з семи років дівчатка користувалися білилами та рум'янами.

Білий колір в одязі китайців символізував траур. Червоний – це колір парадних костюмів, колір нареченої.

Учитель. Цікавим є погляд мультиплікаторів на національне вбрання своїх героїв. Нагадаю, що мультиплікатори – це майстри, які своє власне бачення втілюють у мультиплікаційних героях.

Перегляньте уривок з мультфільму і зверніть увагу на японські національні костюми. (Перегляд уривка з м/ф "Чоловічок з глечика").

Порівняйте костюми Китаю та Японії і вкажіть на їхні особливості.

3. Культурні традиції і мистецтво Китаю та Японії. Музичні інструменти.

Наше враження про країни буде неповним, якщо ми не розглянемо і не послухаємо звучання музичних інструментів Китаю та Японії.

Китайська музика – одна з найдавніших у світі. В її основі лежить пентатоніка. У VIII ст. в Китаї було створено першу школу музики та танцю – "Консерваторія грушевого саду". У XVIII ст. в Китаї виникла опера. Музичні інструменти Японії та Китаю дуже різноманітні й цікаві.

Завдання для самостійного опрацювання (робота з енциклопедіями та комп'ютером). Зараз ви розподілитеся на кілька груп, одна з яких дослідить музичні інструменти Японії, а друга – Китаю. Через 5 хвилин ваші представники зроблять доповіді про особливості інструментів. Учні, що нададуть найцікавіші факти, візьмуть участь у шкільній музичній конференції.

Чайні традиції різних країн зовсім не схожі. *Порівняйте чаювання в Україні, Росії та країнах Сходу.*

У китайців чай – не просто спосіб втамувати спрагу, а безкінечне джерело насолоди й натхнення. Не дивно, що про чай вони знають усе. Майстри цього мистецтва стверджують, що на смак напою впливають вода, спосіб її нагрівання, якість чайного листка і матеріал, з якого зроблено чайник. І все-таки найголовніше тут – вода. У стародавньому Китаї її доправляли до імператорського двору з гірських підземних джерел. Саме вона допомагала розкрити аромат і смак чайних листочків.

Чайна церемонія є візитною карткою Японії. Її запровадження пов'язують з буддистським монахом Мурата Дзюко (1422–1502), який вважав, що чайна церемонія є способом приєднання до філософії мистецтва пиття чаю. Сьогодні чайна церемонія – це час для бесід про мистецтво, літературу, живопис, музику.

Ця традиція надихала багатьох митців на створення живописних чи музичних творів. Російський композитор П. Чайковський у балеті "Лускунчик" створив чудовий Китайський танець. (Звучить музичний фрагмент).

Який характер музики?

Що ви уявили, слухаючи цю музику?

Які музичні інструменти звучали?

Які засоби музичної виразності дозволяють вам, навіть не знаючи назви твору, визначити, що це саме китайський танець?

Вокально-хорова робота. Сьогодні ми вивчимо японську пісню "Ранок" (слова в перекладі О. Корсун, музика О. Калашнікової). (Див. нотну вкладку). В основі народної японської музики лежить пентатоніка – звукоряк з 5 звуків. (Учитель демонструє звукоряк на фортепіано. Розучування пісні "Ранок").

Як ви вважаєте, що найважливіше в цій пісні: літературний текст чи мелодія? (Так, і те, й друге, бо мелодія і текст нерозривні, доповнюють одне одного).

Творче завдання: на основі пентатоніки спробуйте створити свою власну мелодію.

Тести для перевірки набутих знань:

1. Чого не мають токійські вулиці?

- А) дерев;
- Б) будинків;
- В) назв.

2. Яке явище мають на увазі японці, коли говорять, що воно відбувається на сніданок, обід та вечерю?

- А) землетруси;
- Б) вулкани;
- В) урагани.

3. Як називається національний костюм японців?

- А) вишита сорочка;
- Б) айкідо;
- В) кімоно.

4. Квітка – символ Японії.

- А) тюльпан;
- Б) хризантема;
- В) троянда.

5. Пентатоніка – це музичний ряд з...

- А) 5 звуків;
- Б) 2 звуків;
- В) 47 звуків.

Наша розповідь про мистецтво Китаю та Японії продовжується.

Китайська культура – одна з найдавніших. Ще в III тис. до н.е. китайці навчилися виготовляти кераміку червоного, білого, фіолетового кольорів (відеоряд). Китайські живописці у своїх пейзажах відтворювали істинний образ і настрої величної природи.

Японська культура також відома в усьому світі. Чи чули ви такі назви, як бонсай, ікебана, оригамі?

Бонсай – "дерево в горщику", карликове деревце, яке нагадує за формою доросле дерево. Щоб виростити таке дерево, надати йому бажаної форми, потрібна неабияка майстерність і догляд.

Ікебана – класичне японське мистецтво, яке виникло 600 років тому. Використовуючи живі та засушені квіти, а також природний матеріал, можна створити чудову композицію (відеоряд).

Ще одним видом мистецтва Японії та Китаю є оригамі.

(Учитель демонструє в руках фігурку в техніці оригамі).

Оригамі – це давнє мистецтво складання паперових фігурок. Поява оригамі тісно пов'язана з винайденням техніки виготовлення паперу в Китаї, але найбільшу популярність цей вид мистецтва здобув у Японії. Поступово оригамі поширилося в усьому світі, у деяких країнах навіть увійшло до шкільної програми як навчальний предмет. Оригамі захоплює людей, розвиває їхні творчі можливості.

Протягом хвилини учні розглядають один чи кілька зразків оригамі й намагаються сформулювати свою думку за допомогою слів:

Я вважаю, що ...

Я підтримую думку ... і хочу доповнити ...

Я заперечую думку ... і хочу сказати, що ...

Я змінив думку і хочу сказати ...

(Фоном звучить музика).

Хтось сказав: хочеш пізнати Японію – відвідай її сади. Японці поклоняються природі: квітам, місяцю, снігу. Національними символами країни є сакура, клен, сосна, бамбук, які означають силу духу.

Сакура – японська декоративна вишня, символ Японії. Квітує від кількох годин до кількох днів. Її краса вражає, захоплює і зачаровує водночас. Зображення сакури ви знайдете і на картинах, і на кімоно... Сьогодні ми зі звичайного аркуша паперу червоного чи рожевого кольору складемо в техніці оригамі квітку сакури, яка

